

NURUDDİN MAHMUD'UN MISIRI ELE GEÇİRMESİ VE FATİMİLERİN YIKILIŞI

Dr. Bahattin KÖK

Haçlılar, başlangıçta, mukaddes şehir olan Kudüs'ü, Müslümanların elinden alarak Hristiyanların bu şehre ve Filistin'deki diğer ziyaret yerlerine rahat bir şekilde seyahat etmelerini sağlamak bahanesiyle, Akdeniz'in doğu ve güney doğu bölgelerinde hatırı sayılır liman ve şehirleri işgal etmişlerdi. Buralarda ayaklarını sağlama alan Hristiyanlar, yerli dindarlarının da yardımıyla giderek, gerek Suriye'nin ve gerekse güney Anadolu'nun bazı kale ve şehirlerini de ele geçirerek bir takım ufak kontluklar kurabilmişlerdi. Bu kontluklardan biri olan Urfa'nın, İmaduddin Zengi (521-541/ 1127-1146) tarafından 539/1144 yılında fethedilmesi¹ Avrupa'da büyük heyecan uyandırmış; bu durum İkinci Haçlı Seferi'nin yapılmasına ikinci bir bahane olarak ortaya çıkmıştı.

Zengi'den sonra onun oğlu Nuriddin Mahmud (541-569/1146-1174), bu bölgede güçlü bir hükümdar olarak kendini göstermiş bulunuyordu. Bugünkü Lübnan ve Filistin kesimlerini işgal etmiş bulunan Haçlılar, Halep ve zengin Dımaşk şehrini ellerine geçirebilmek için fırsat kolluyorlardı. Ne var ki, bahis konusu hükümdar, devam ettirdiği şuurlu çabaları sonunda, merkezî Halep olan ülkesini Haçlılara karşı korumasını bildiği gibi onların işgal ettiği bir çok kale ve şehri de fethederek topraklarını daha da genişletmiş bulunuyordu. O, baş döndürücü bu savaş ve mücadeleleriyle yalnız kendi ülkesini genişletmekle kalmamış, Dımaşk Atabegliği'ni de gerektiği zamanlarda Haçlılara karşı korumuştur. Nitekim Dımaşk Atabegliği, Musul hükümdarı I. Seyfuddin Gazi (541-544/1146-1149) ile Nuruddin Mahmud'un basiretli gayret ve hareketleri sonunda, İkinci Haçlı Seferi sırasında büyük bir tehlikeyi atlattı.

1 Urfa'nın Zengi tarafından fethedilmesiyle ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, Ali b. Ebî'l-Kerem Muhammed, et-Tarihü'l-Bâhîr fî'd-Devleti'l-Atabekîyye bi'l-Mavsîl, nşr., Abdulkadir Ahmed Tuleymat, Kahire 1382/1963, 66-70; Ebû Şâme, Şihabuddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. İsmâ'îl, Kitabu'r-Ravdateyn fi Ehbârî'd-Devleteyn, en-Nürîyye ve's-Selahîyye, Beyrut, thsz., I, 36-37; Steven Runcimen, Haçlı Seferleri Tarihi, çev., Fikret İşıltan, T.T.Kurumu Basımevi, Ankara 1987, II, 193-195.

Bilindiği gibi 542/1147 yılında büyük ümitlerle başlayıp bu tarihten bir yıl sonra nefesi kesilen İkinci Haçlı Seferi'ne Avrupalılara ve ne de yerli Hıristiyanlara elle tutulur bir şey kazandırmamıştı. Müslümanlar ise bu ortak düşman karşısında daha şuurulu davranma düşüncesine sahip olmuşlardı. Öte yandan söz konusu bu sefer, Fransa kralı VII. Louis ve Alman imparatoru III. Konrad yanında bütün Avrupa Hristiyanları açısından da, tarihin bağışlamadığı bir utanç vesilesi olmaktan öteye geçmemiştir².

Dımaşk Atabegliği, İkinci Haçlı Seferi sırasında, yukarıda kısaca geçen tehlikeyi atlattıktan sonra da Nuruddin'den daha çok çekindiği için iki yüzlü bir siyaset güdüyor, bu hükümdara karşı Kudüs Krallığı'nın yardım ve desteğine sığınmaktan da çekinmiyordu.

Bu sıralarda Fatimî Devleti, vezirlerin çekişmelerine ve onların halifelere tahakküm etmelerine sahne olmuştu. Fatimî halifelerinden el-Hafız (544/1149) ölünce yerine oğlu Zafir (549/1154) geçmiş bulunuyordu. O sırada vezir olan el-Âdil halifeyi etkisiz bir duruma getirmişti. 548/1153 yılında adı geçen vezirin üvey oğlu Abbas es-Senhaci bu veziri öldürerek yerine kendisi geçmişti³. İşte bu sıralarda Mısır'da görülen karışıklıklardan yararlanan Haçlılar Askalan'ı ele geçirmişlerdi. Dımaşk Atabegliği, sözü edilen şehirle Nuruddin'in devleti arasında bir engel oluşturduğundan bahis konusu hükümdar orayı savunmak için bir imkân bulamamıştı⁴. Bu hadiselerin ardından vezir Abbas es-Senhaci halife Zafir'i öldürerek onun yerine daha 5 yaşında küçük bir çocuk olan ve kendisine el-Faiz lakabı verilen İsa (555/1160)'yı hilafet makamına getirince durum daha da kötüleşmiş idi⁵. İşte bu sıralarda Haçlıların, hem Şam ve hem de Mısır bölgelerini tehlikeye sokan emelleri artık gün yüzüne çıktığından, Abbasi halifesi el-Muktefi (530-555/1136-1160), Ortaşark'ın en dirayetli hükümdarı olarak gördüğü

² İkinci Haçlı Seferi hakkında bkz., S.Runciman, II, 205-239; K.V. Zetterstéen, I.A., M.E. Basımevi, İstanbul 1964, IX, 358; İsmet Parmaksızoğlu, T.A., M.E.Basımevi, Ankara 1977, XXV, 346; Carl Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, çev., Neş'et Çağatay, Ankara 1964, 207-209.

³ Bkz., Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevarihî Hulefâ, İstanbul 1397/1977, II, 315.

⁴ İbnu Haldûn, Abdurrahman b.Muhammed, Tarîhu İbnu Haldûn, nşr., Muessesetu'l-A'lemi, Beyrut 1391/1971, V, 241-242; Coşkun Alptekin, Dımaşk Atabegliği, İstanbul, 1985, 158.

⁵ Bkz., es-Suyûtî, Celaluddîn Abdurrahman b.Ebi Bekr, Husnu'l-Muhâdara fi Ehbârî Misra ve'l-Kahire, Mısır, thsz., II, 19; A.Cevdet Paşa, II, 315.

Nuruddin'den, Şam ve dolaylarını olduğu gibi Mısır'da fethetmesini kendisinden istedi⁶. Adı geçen Abbasi halifesi hükümdara bir ferman göndererek Mısır'ın fethedilmesini ona tevcih etti. İşte daha sonra görüleceği üzere, Mısır'ın Nuruddin Mahmud tarafından ele geçirilmesinde bu teşvikin büyük payı vardır⁷.

Askalan'ın Haçlıların eline geçmesinden sonra artık onların gözü Muciruddin Abak (534-549/1140-1154)'ın başkenti olan Dimaşk'a çevrildi. Muciruddin, Nuruddin'in naibi durumunda olduğu halde, ona karşı Kudüs Krallığı ile anlaşmalar yaparak onlara ağır vergi (cizye) ödemeye devam ediyordu. O, bu iki yüzlü siyasetiyle, ülkesini koruma hususunda, kendi açısından bir denge kurmaya çalışıyordu. Bütün bu olumsuz gelişmeler, Mısır yolunu Nuruddin'in yüzüne kapayan Dimaşk şehrinin, onun tarafından alınmasını artık kaçınılmaz bir duruma getirmiş idi⁸. Bundan daha mühim ise, Haçlıların aç kurtlar gibi bu zengin şehre göz dikmiş olmalarıydı. Öte yandan Dimaşk'ın Kudüs Krallığı'nın eline geçmesi İslâm dünyasının kalbine bir hançer sokulması demektir. İşte bahis konusu hükümdarı bir kaç kez Dimaşk önlerinde görünmeye ve orayı gözü gibi korumaya sevk eden de bu idi. Artık bu hususun uzun zaman sürüncemede kalmasını istemeyen Nuruddin Mahmud, önce Eseduddin Şirkuh (565/1169)'u, 1000 kişilik bir birlikle bir elçi sıfatıyla Dimaşk'a gönderdi. Muciruddin, hükümdarın elçisini karşılamadığı gibi onunla görüşmeyi bile kabul etmedi. Bunun üzerine ordusuyla Halep'ten hareket eden sultan, Dimaşk yakınlarında ordugâh kurmuş olan Şirkuh'la birleşti. Muciruddin'in Haçlılardan istediği yardım zamanında gelmedi. Başta Necmuddin Eyyup (568/ 1173) olmak üzere, Dimaşk Atabegliği'nde hizmet eden birçok devlet adamı ve halk Nuriddin'in şehre girmesini dört gözle bekliyorlardı. Nihayet 10 Safer 549/25 Nisan 1154 günü Nuriddin'in ordusu şehre girdi. Dimaşk halkı hükümdarı coşkun sevinç hisleriyle karşıladı. O, askerlerine şehrin yağma edilmesini yasakladı. Hükümdar, Muciruddin'in bütün malını ve yakın adamlarını alarak Hıms Hükümdarlığı'na gitmesini emretti. Muciruddin Hıms'ta bulunduğu sırada bazı gizli çalışmalarda bulunduğundan, burası elinden alınarak kendisine Baltıs verildi ise de, bunu kabul etmeyen Abak, Hıms'tan Bağdat'a gitti ve ölünceye

⁶ es-Sıyyüti, a.g.e., II, 19-20.

⁷ A.Cevdet Paşa, II, 315.

⁸ Bkz., İbnu Haldûn, V, 241-242.

kadar orada yaşadı⁹.

Sultan Nuruddin'ın Dımaşk'ı fethetmesi, Haçlıların artık orayı ele geçirme arzu ve ümitlerini bütünüyle yok etmişti. Bu sebepten onlar bu tarihten sonra Mısır'a doğru yönelmeye başlamışlardı. Bahis konusu hükümdarın Mısır'ı alması halinde onlar, iki taraftan da sıkışacaklarını biliyorlardı. Haçlılar, Askalan'ı ele geçirmelerinden sonra kendilerine Mısır yolunu iyice açmışlardı. Dımaşk'ın alınmasında olduğu gibi yine Nuruddin'ın, kendilerinden daha erken davranıp Mısır'ı da fethetmesinden korkuyorlardı. Sözü edilen ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, kendilerine orayı ele geçirme fırsatı verdiği gibi Nuruddin Mahmud'a da verebilirdi.

Mısır'da beliren bu uygun ortam Kudüs Krallığı için ele geçmiş bir fırsat sayılıyordu. Esasen kral Amaury'nin en mühim gayesi de bu ülke üzerinde bir an önce hakimiyetini yerleştirmektir¹⁰. Nitekim III.Baudouin 555/1160 yılında söz konusu ülkeye bir saldırı düzenleyeceğini bildirince, Fatimilerin, kendisine 160.000 dinar ödeyeceklerine dair söz verince o bu saldırısından vaz geçti; ne var ki, bu parayı da elde edemedi. Adı geçen kralın ardından Kudüs tahtına oturan I.Amaury de sözü edilen paranın ödenmediğini bahane ederek Mısır topraklarına 558/1163 yılında ani bir baskın düzenlendi. Amaury bu sefer sırasında Belbis'i kuşattı ise de, Nil nehrinin taşma zamanına rastladığından vezir bendlerden bir kaçını açmak suretiyle onu buradan çekilmeye zorladı¹¹.

Fatimi halifelerinin güçlerini yitirmeleri, vezirlerin devlet çarkını ellerine geçirmelerine sebep olmuştu. Diğer taraftan yine bu vezirlerin iktidar koltuğuna oturmak için giriştikleri amansız mücadele devleti daha da zayıflatmıştı. Bu ise Haçlıların bu devlete yüklenip saldırılarına imkân sağlamış, ve onlara Fatimilerden toprak kazandırmıştı.

Görüldüğü üzere halifelerin güçsüz düşmeleri sonunda kumandanlar kim daha kuvvetli ise zorla vezirlik makamını ele

⁹ Dımaşk'ın Nuruddin tarafından alınmasıyla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 107,108; Ebü Şâme, I,94-97; S.Rünciman, II, 285; K.V.Zetterstéen, I.A., IX, 360; Coşkun Alptekin, Dımaşk Atabeğliği, İstanbul 1985, 159; Ramazan Şeşen, Selahaddin Eyyubi ve Devleti, İstanbul 1987, 38-39. Mucriuddin için bkz., İbnu Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b.Hasen, et-Târîhu'l-Kebir, eş-Şam, 1330, II, 317.

¹⁰ Bkz., S. Runciman, II, 305.

¹¹ Aynı e., II, 306; R.Şeşen, 41.

geçirmekteydi. Çoğu sünni olan bu vezirlerin para ve hutbelerde halifeden sonra adları geçiyordu. Tamınmış vezirlerden biri olan Talat b. Ruzlık, 556/ 1161 yılına kadar ülkeyi idare etmişti. 555/1160 yılında adı geçen çocuk halife İsa ölünce onun yerine amcasının oğlu olan henüz 9 yaşındaki el- Âdid (555-567/1160- 1171) halife olmuştu. Ertesi yıl el-Âdid, el-Meliku's--Salih İakabiyla da anılan İbnu'r-Ruzlık'ın kızıyla zorla evlendirildi. El-Âdid'in halası adı geçen vezirin harisliğinden ve eskisinden daha fazla saraya tahakküm edeceğinden endişelenerek Sudanlılardan oluşan bir kaç kıştı, onu öldürmek üzere ayarladı. Bu kişiler, vezir sarayından çıkarken onu sarayın dehlizinde ağır bir şekilde yaraladılar. Bu durumda sarayına götürülen vezir, ölmeden önce meselenin aşını öğrenerek sözü edilen prensesi yanına getirtti ve kendi eliyle öldürerek intikâmını aldı. Bunun ardından kendi yerine oğlu el- Âdil'in vezir olmasının tavsiye ederek öldü¹².

Babasının ardından vezir olan el-Âdil (557/1162) vezirlik makamında 15 ay kadar kalabildi. Bu zat vezaret makamına gelince , o sırada yukarı Mısır (es-Sa'id) valisi olan Şaver (564/1169)'ı azletti, o da askeri güçlerini toplayarak Kahtre üzerine yürüdü. Ona karşı çıkamayan el-Âdil Kahtre'den kaçtıysa da yakalanarak öldürüldü. Bu hadisenin ardından vezirliği artık Şaver hak etmiş oldu. Ne var ki, Emiru'l-Cuyuş ünvanıyla vezaret makamına getirilen Şaver'in de, bu ilk vezirliği pek şanslı olmadı. Nitekim 8 ay bu makamda kalabilen Şaver es-Sa'di de emirlerden Dırgam (559/1164) tarafından vezirlikten indirildi. Dırgam, idaresini kendi açısından sağlamlaştırmak gayesiyle Mısır'ın ileri gelen emirlerinden, kuşkulandıklarını öldürttü. Bu ise devletin askeri bakımdan zayıflamasına sebep oldu¹³.

Biraz sonra da görüleceği gibi Mısır'da, gerek vezirlerin bu amansız çekişmelerinin ve gerekse Haçlıların sebep olduğu karışık hadiselerin bir sonucu olarak Nuruddin Mahmud, Eseduddin Şirkuh'u onun yeğeni olan Selahuddin el-Eyyubi (569-589/1174-1193)'yı ve diğer büyük komutanları üç kez Mısır'a göndererek sonunda orayı bütünüyle ele geçirebilmiş¹⁴, bu durum İslâm dünyasında büyük bir sevinçle karşılanmıştır.

¹² Bu hususla ilgili olarak bkz., A.C. Paşa, II, 325-326; S. Runciman, II, 306; Hayruddin ez-Zirikli, el- A'lâm, Beyrut 1389/1969, III- 329-330.

¹³ Bkz., A.C.Paşa, II, 326; S.Runciman, II, 306; ayrıca bkz., R.Şaşen, 41-42.

¹⁴ Es-Suyûti, a.g.e., II,30.

Yukarıda geçtiği üzere Şaver es-Sa'di vezirlikten düşürülünce bir müddet sonra Mısır'dan kaçarak 558/1163 tarihinde Suriye'ye gelip Nuruddin'e sığındı ve ondan yardım istedi. Kendisini çok iyi karşılayan Nuruddin ona bol ihsanlarda bulundu. Şaver, Nuruddin'den, Mısır'a bir ordu göndererek kendisini vezaret makamına yeniden geçirmesini istedi. Eğer Nuruddin onun bu isteğini yerine getirecek olursa yapılacak bu seferin bütün masraflarını karşılamayı, orada, ona bazı yerleri vermeyi, onun yüksek hakimiyetini tanımayı, ayrıca Mısır gelirlerinin 1/3'ünü ona vergi olarak ödemeyi kabul ediyordu. Nuruddin ise, Mısır'a ordu gönderme hususunda tereddüt ediyordu. Bir yandan ülkesine sığınan Şaver'i eli boş çevirmek işine gelmiyor, bir yandan da ülkesi ile Mısır arasındaki bölgelere Frenkler hakim olduklarından ordusunu tehlikeye atmak istemiyordu. Bir müddet bu şekilde tereddüt eden Nuruddin, daha sonra istihare ederek Şaver'in isteklerini kabul etti. Bu seferin komutanı olarak ta emirlerinin en yiğidi olan Eseduddin'i vazifelendirdi. Korku nedir bilmeyen bu emirden başka söz konusu meseleyi çözüme kavuşturacak kolay kolay bir kumandan çıkmazdı. Şirkuh için hazırlanan seçkin ordunun içinde yirmiyedi yaşında bulunan yeğeni Selahuddin el-Eyyubi de bulunuyordu¹⁵.

Şirkuh'un ordusu, Şaverle birlikte C.üla 559/Nisan 1164 yılında Dimaşk'tan hareket etti. Nuruddin, Şaver'i makamına çıkarmasını, vezaret meselesinde onunla mücadeleye girişenlerden intikam almasını Şirkuh'a emretti. Kendisi de, bu orduyla birlikte ikinci bir ordu çıkarıp Haçlı topraklarına akınlar yaptı. Bundan maksadı onları oyalayıp Eseduddin'in rahat bir şekilde Mısır'a doğru yol almasını sağlamaktı. Gerçekten de hükümdarın dediği gibi oldu. Frenkler ülkelerini korumak için Nuriddin'in etrafında toplanırlarken Şirkuh hızlı bir yürüyüşle Mısır'a ulaştı¹⁶. Dırğam Suriye ordusuna karşı, elçi göndererek I.Amaury'den yardım istediysen de, Haçlılar daha hazırlıklarını bile tamamlamadan Şirkuh çoktan Mısır'a ulaşmış bulunuyordu. Dırğam'ın kardeşi Belbis'te onlara karşı çıktıysa da yenildi. Netice itibarıyla Recep 559/Mayıs 1164'te Şaver Kahire'de makamına oturmuş, Dırğam öldürülmüş bulunuyordu¹⁷.

Şaver vezirlik makamına oturur oturmaz Nuruddin'le yaptığı

15 Bkz., İbnul-Esir, a.g.e., 120-121; Ebû Şâme, I, 166; A.C.Paşa, II, 326; S.Runciman, II, 307; R.Şeşen, 42.

16 İbnu'l-Esir, a.g.e., 121.

17 S.Runciman, II, 307; Ebû Şâme, I, 166; Şeşen, 44.

andlaşma hükümlerinden hiç birini yerine getirmediği gibi Şirkuh'a da Suriye'ye geri dönmesini emretti. Şirkuh ise, onun bu davranışına karşı direnerek andlaşmada geçen hususların yerine getirilmesini ondan istedi; fakat Şaver onun bu isteklerine bir karşılık vermedi. Bunun üzerine Şirkuh naiplerini göndererek Belbis'i teslim aldı ve bu bölgenin doğu taraflarına hakim oldu. Bu gelişmeler üzerine Şaver Haçlılardan yardım istemeyi ihmal etmedi. Onlara, Nuruddîn'in Mısır'a hakim olması halinde başlarına gelecek tehlikeleri hatırlattı. Esasen Haçlılar da, Nuruddîn'in Mısır'a hakim olması halinde kendilerini ne kötü bir sonucun beklediğini bilmiyor değillerdi. İlerisini düşünen Haçlılar, onun, Eseduddîn'i ülkeden çıkarmak için yaptığı yardım çağrısına olumlu cevap verdiler. Onların öteden beri Mısır topraklarında gözleri olduğundan yardım çağrısını kabul etmemeleri zaten düşünülmeydi. Üstelik bu sefer dolayısıyla Şaver onlara bol mal vereceğine dair söz vermeyi de ihmal etmemişti¹⁸. Şaver, Kudüs'ten Nil'e kadar yirmi yedi merhale tutan seferin her merhalesi için bin dinar, kendisine refakat edecek Hospitalier tarikat sövalyelerine ayrıca hediyeler ve atlarının yem karşılığını Amaury'e teklif ediyordu¹⁹.

Kral Amaury Kudüs'ü sağlama aldıktan sonra ordusuyla yola çıktı. Bu sırada adı geçen şehri ziyaret etmek üzere sahile çıkan büyük bir Hristiyan topluluğuyla karşılaştı. Bunlardan bir bölümü Amaury'nin isteğine uyarak orduya katıldığı gibi bir kısmı da geride kalan ülkeyi korumak üzere orada kaldı²⁰. Hızlıca yoluna devam eden Amaury, Nil nehrinin kıyısındaki Fikus'ta Şaverle birleşti. İki ordu Şirkuh'a doğru yol alınca o da Sehaduddîn'in tehkim ettiği Belbis şehrine yürüyerek savunmaya geçti. Şirkuh her türlü olumsuz şartlara rağmen adı geçen şehirde üç ay savunma savaşı verdi. Bu sırada Suriye'den Haçlıları üzen haberler geliyordu. Haçlıların Mısır'a hareket etmesiyle Nuruddîn de onları bu seferden vazgeçirmek için onların ülkesine akınlarda bulunuyordu. Ancak Frenkler o sırada buna fazla değer vermemişlerdi. Şimdi ise o, Musul, Mardin ve Diyarbakır birliklerinin de yardımıyla kuzeydeki Harim kalesini kuşatmış bulunuyordu. Harim'in Müslümanlar tarafından kuşatılması üzerine, kale sahibi Renauld, Antalya princeps'i III. Bohemund'u, Trablus kontu II. Raymond'u ermeni kralı Toros'u ve

¹⁸ İbnu'l-Esir, a.g.e., 121; Ebû Şâme, I, 166-167.

¹⁹ Bkz., Ebû Şâme, I, 167; krş.. S.Runciman, II, 307-308.

²⁰ İbnu'l-Esir, a.g.e., 121.

Bizans kumandanı Kostantin Koloman'ı yardıma çağırırsa da bunlar, acı bir yenilgi tatmaktan kurtulamadıkları gibi adı geçen kalenin de ellerinden çıkmasını önleyemediler. Müslümanların kazandığı bu zafer sonunda daha uyanık davranan Toros'la kardeşi Mleh savaş meydanından kaçıp kurtulurken geri kalan Hristiyan ordusu imha veya esir edildi. Ele geçen esirler arasında Bohemund, Trablus kontu Raymond ve Kostantin Koloman gibi liderler de bulunuyordu. Böylece Nuruddin 21 Ramazan 559/12 Ağustos 1164 tarihinde büyük zafer kazandığı gibi Antakya açısından bir kilit vazifesi gören Harim'i de fethetmiş oldu²¹.

Görüldüğü üzere Nuruddin'ın Harim'i fethetmesi ve arkasından Banyas'a yöneleceği haberi Amaury'yi üzüntüye sevketmişti. Bu sebeple Şirkuh'un Mısır'ı terketmesi şartıyla kuşatmanın kaldırılması üzerinde anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma ile Şaver'in Şirkuh'a 30.000 dinar vermesi de kararlaştırılmıştı. Şirkuh, Nuruddin'ın, ülkesinde Haçlılara karşı kazandığı savaştan ve bu sebeple Haçlıların Mısır'dan çekilmek zorunda kaldıklarından haberi olmadığı için söz konusu anlaşmayı kabul etmiş ve elinde bulundurduğu yerleri bırakarak Suriye'ye dönmeye razı olmuştu²².

Şirkuh, Belbis'ten çıktıktan sonra ordusunun gerisinde Mısırlıların ve Frenklerin bakışları arasında Suriye'ye doğru yol almaya başladı. Bu esnada bir süre önce doğuya gelmiş olan bir Frenk kendisine yaklaşıp, *"sent ve ordunu kuşatmış durumda bulunan bu Müslümanların ve Frenklerin sana bir ihanette bulunacaklarından korkmuyor musun?"* deyince o, *"keşke böyle bir harekette bulunsalar da sen de görmediğin bir manzarayla karşılaşsan. Allah'a yemin ederim ki, ben onlara öyle bir kılıç indiririm ki, bizden bir kişiye karşı onlardan on kişi ölmüş olur. O zaman zaten zayıf düşmüş ve yigitleri yok olmuş bu kimselerin üzerine Nuruddin yönelerek ülkelerini ele geçirir ve onlardan geri kalanlar da tükenip gider. Allah'a yemin ederim ki, eğer bunlar (ordusu) bana fırsat verselerdi ilk günden itibaren sizin karşınıza çıkardım; ne var ki, bana engel oldular",* dedi. Bu sözleri duyan o Frenk, *"biz bu bölgelerdeki Frenklerin sent niteleme ve senden korkma hususlarında aşırılığa kaçtıklarını düşünerek hayret*

²¹ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 122-125; Ebû Şâme, I, 167; A.C.Paşa, II, 326; S.Runciman, II, 308.

²² Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 122; Ebû Şâme, I, 167; Ebû'l-Fidâ, İmaduddin İsmâ'îl, el-Muhtasar fi Ehbâri'l-Beşer, Beyrut, thsz., III, 104; A.C.Paşa, II, 326; S.Runciman, II, 308.

ediyorduk. Şu anda biz onlara hak veriyoruz" demekten kendini alamadı²³. 26 Z.hicce 559/13 Kasım 1164 günü Suriye'ye dönen Şirkuh, Nuruddin tarafından karşılandı²⁴.

Şirkuh'un Mısır seferi başarısız sayılmazdı. O bu sefer sırasında hem Mısır'ı ve hem de Şaver'in kuvvetini tanıma fırsatı elde etti. Ayrıca, aradaki mesafenin yakın olmamasına rağmen istenildiği an oraya gidilebileceğini de gördü. Diğer taraftan bu sefer sırasında hem Şirkuh ve hem de Nuruddin İslâm dünyasında olduğu gibi Hristiyanlarca da daha iyi tanınmışlardı. Harim'in ve aynı yıl içerisinde Banyas'ın alınması ise, söz konusu seferin Nuruddin'in devletine kazandırdığı maddi ve manevî kazançların en ilk sırasını teşkil etmekteydi.

Nuruddin ve Şirkuh, verdiği sözü tutmadığı gibi kendisini makamına çıkarmak için çok uzak bir mesafeden Mısır'a gelen Suriye ordusunu ülkeden çıkarmak için Haçlılardan yardım isteyen Şaver'in bu ihanetini bir türlü unutamıyorlardı. Bu yüzden Şirkuh yanında Nuruddin de, yeni bir Mısır seferi düzenlemek için uygun bir ortamın oluşmasını bekliyorlardı. Şirkuh bu düşüncesini zaman zaman güvendiği kimselere açmaktan da çekinmemekteydi. Ayrıca Nuruddin'in ve onun ardından Eseduddin'in kafalarında iyice yer eden ve gerçekleşmesi gereken bir düşünceleri vardı. O da, artık Haçlıların dümen suyuna girmiş olan Mısır'ı bir an önce onların tasallutundan kurtarıp burunlarını kırmak, yıkılmaya yüz tutmuş Fatimî devletinin varlığına son vermek ve bu ülkede de Ehl-i Sünnet'i söz sahibi kılmaktı. Öte yandan Şirkuh, yukarıda da kısaca söz konusu edildiği gibi Nuruddin'e Mısır hakkında gerekli bilgileri vermişti. O, Nuruddin'e Mısır'ın artık güçsüz düştüğünü iyice anlatmış; onu, bu maksatla yeni bir sefer düzenlemesi için teşvik etmişti²⁵.

Bu sırada Mısır'da, her zaman olduğu gibi yine bazı karışıklıklar olmuştu. Yahya b.el-Hayyat ve eski vezir Dirğam taraftarları bir isyan çıkarmışlardı. Bunlardan bir kısmı da Suriye'ye kaçmış bulunuyordu²⁶. Şaver, bir yandan Eseduddinle teması bulunan

²³ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 122.

²⁴ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 122; Ebû'l-Fida, III/41; İbnu'l-Verdi, Zeynuddin 'Umer, Tetimmetu'l-Muhtasar fi, Ehbâri'l-Beşer, Beyrut 1389/1970, II, 104; R.Şeşen, 44.

²⁵ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 132; Ebû Şâme, I, 167.

²⁶ R.Şeşen, 45.

kişileri toplattırıp bir kısmını öldürterek bir kısmını da başka yerlere sürerken, bir yandan da, onun askerleri arasına fitne sokmaya çalışan kimselere dirlikler veriyordu²⁷.

Bütün bu düşünce ve hadiselerin ışığı altında Nuruddin yeni bir Mısır seferi düzenlemeye karar verdi. Bu maksatla asker toplanmasını emretti²⁸. Şirkuh'un emrine Halep'ten de takviyeler verdi²⁹. Böylece hazırlanan 2000 kişilik bu birlik yine Eseduddin Şirkuh kumandasında 14 R.ahır 562/7 Şubat 1167³⁰ tarihinde Dimaşk'tan hareket etti. Bu seçkin birliğin içinde Selahuddin el-Eyyubî'nin yanı sıra, onun dayısı olan Şihabuddin Mahmud el-Harimi, Şerefuddin Bozkuş, Cavli, Kutluğaba b.Musa ve İbnu Behram gibi büyük emirlerde bulunuyordu³¹. Şirkuh, Hristiyanlara görünmemek için Filistin'in ve Sina Yarımadası'nın güney kesiminden yoluna devam ediyordu. Öteden beri Mısır'ın yardımına koşma bahanesiyle büyük miktarlarda para almayı, ayrıca içten içe orayı ele geçirme davranışlarını bir gelenek haline getiren Kudüs Krallığı Şirkuh'un gelmekte olduğunu Şaver'e bildirince o da, yine onlardan yardım istediğini yeniden gündeme getirdi³². Şaver, Şirkuh'u kendi açısından Amaury'den daha tehlikeli gördüğünden³³ kralla anlaşma yapmayı tercih etti. Kudüs Kralı Akdeniz'in kıyı bölgelerini takip ederek Eseduddin'den önce Mısır'a ulaştı ve Belbis önlerinde karargâh kurdu. Şaver de ordusuyla oraya gelerek onunla birleşti³⁴. İki ordu burada Şirkuh'u beklemeye başladı. Şirkuh ta bu durumu haber alınca Belbis'in solundan geçerek Kahire'nin güneyinde bulunan Etfih'e geçti. Şaver'in, kendisini takip ettiğini görünce çok az sayıdaki kuvvetini heder etmemek için bir meydan savaşına girişmeyerek adı geçen bölgeden Nil nehrinin batı yakasına geçeceği surada Şaver onun geri kalan bazı askerlerine yetişebildi.. Haçlı ordusu da beraberinde onu takip ediyordu. Buradan kuzeye doğru ilerleyen Şirkuh el-Cize'ye ulaştı ve orada karargahını kurdu. Burası Mısır başkentinin batısına ve karşısına düşmekteydi. Burada elli gün kalan Şirkuh Mısırlı kimselerden bazı taraftarlar edinmeye

²⁷ Ebü Şâme, I, 167.

²⁸ İbnu'l-Esir, a.g.e., 132; Ebü Şâme, I, 167.

²⁹ S.Runciman, II, 310.

³⁰ Eseduddin'in Dimaşk'tan ayrıldığı tarih, İbnu'l-Esir R. evvel olarak verirken Ebü Şâme bunu R. ahır olarak kaydediyor.

³¹ R.Şeşen, 45.

³² İbnu'l-Esir, a.g.e., 132; Ebü Şâme, I, 167-168; S.Runciman, II, 311.

³³ R.Şeşen, 45.

³⁴ Ebü Şâme, I, 168.

başlamıştı³⁵.

Eseduddin, Şaver'e bir elçi göndererek onunla Haçlılara karşı işbirliği yapmalarını teklif ederek niyetinin ne olduğunu açık seçik belirtmesine rağmen, Şaver onun bu tarihi teklifini geri çevirdi. Şaver'in bu şuarsuzca davranışına çok üzülen Şirkuh'un parmaklarını ısırıldığı ve "eğer o benim bu sözümü kabul etseydi Şam bölgesinde Frenklerden bir kıtmse kalmazdı" dediği rivayet ediliyor. Şirkuh bundan sonra İskenderiyye'nin ileri gelenleriyle temasa geçerek Şaver'in yaptıklarını onlara bildiriyor ve onlardan bu vezire karşı kendisine yardım etmelerini istiyordu³⁶.

İşte bu sırada Şaverle Kudüs Kralı Amaury arasında bir andlaşmanın daha yapıldığını görüyoruz. Bu andlaşmaya göre, Frenklere, Amaury'nin, Şirkuh ülkeden çıkarılınca kadar Mısır'ı terketmeyeceğine dair törenle yemin etmesi şartıyla, yarısı hemen, yarısı da bir müddet sonra ödenmek üzere 400.000 Bizans altını verilecekti. Söz konusu andlaşma halife el-Âdîd'ın tasdikinden de geçirilmesi için Amaury bir temsilcisini Fatimi sarayına göndermişti. Bu temsilciye devletin zenginlikleri de bu vesile ile gösterilmek istendiği anlaşılmaktaydı³⁷. Bu sırada Şirkuh'ta boş durmuyordu. Onun, İskenderiyye şehrine hakim olan Mısır'da tutunabilmek istediği anlaşılıyordu. Bu sebeple o, İskenderiyye'de bulunan eski vezirlerden birinin oğlu olan Necmuddin b. Mesal başta olmak üzere bu şehrin ileri gelenleriyle anlaştı ve onlardan, gerekli olan bir miktar silah ve para yardımı sağladı³⁸.

Bir ay müddetle iki ordu birbirlerine bakadurdu. Bu iki ordudan hiç biri, diğerinin karşı koymasız yüzünden nehri geçemiyordu. Nihayet düşmanın sallar hazırlayarak Nil'in batısına geçtiğini öğrenen Şirkuh, Mısır'ın güney taraflarına çekilmeye başladı. Amaury ile Şaver onun peşinden gitmekle birlikte bir tedbir olarak Şaver'in oğlu el-Kamil ve Hugue d'Ibelin'i kuvvetli bir ordunun başında Kahire'de bıraktılar. Şirkuh ordugâhını Eşmuneyn'e yakın bir yerde kurdu³⁹. Şirkuh ordu komutanlarını toplayarak ne yapılması gerektiğini onlarla görüşmeye başladı. Çoğunluk yurtlarından uzakta bulunan 2000

³⁵ Bkz., Ebû Şâme, I, 168; R. Şeşen, 45-46.

³⁶ Ebû Şâme, I, 168; ayrıca bkz., S. Runciman, II, 311; R. Şeşen, 46.

³⁷ Bkz., S. Runciman, II, 311-312.

³⁸ Ebû Şâme, I, 168.

³⁹ Ebû Şâme, I, 168; S. Runciman, II, 312; R. Şeşen, 46.

kişilik bir ordunun onbinlerce düşmana karşı koyması halinde bunun hezimetten başka bir şey olmayacağını söyleyerek Dımaşk'a geri dönmekten başka bir çarenin bulunmadığını ona anlattılar⁴⁰. Daha sonra söz alan Nuruddin'in memluk kumandanlarından Şerefuddin Bozkuş ise şunları söyledi :

"Kim ölmekten ve yaralanmaktan korkarsa o kımse hükümdara hizmet etmeyip çiftçi olsun ya da evinde kadınlarıyla birlikte bulunsun. Allah'a yemin ederim ki, bir zafer elde etmeden veya beyan edeceğiniz bir özürünüz olmaksızın el-Meliku'l-Âdil'in yanına geri dönerseniz şüphesiz ki, o, dirliklerinizi geri alır ve kendisine hizmet ettiğiniz tarihten bugüne kadar aldıklarınızın hepsini sizden geri vermenizi ister. O, bu hususta size şöyle der : Müslümanların malını alır, düşmanlarından kaçır, gayri müslimlerin dilediği gibi yöneteceği Mısır gibi bir ülkeyi teslim edersiniz öyle mi⁴¹?"

Bu sözler Eseduddin'in hoşuna gitti. Kendi görüşünün de aynı olduğunu ve buna karar verdiğini açıklayınca başta Selahuddin olmak üzere bu fikri kabul edenlerin sayısı gittikçe arttı. Mısır ve Haçlı ordusu Şirkuh'a yetişince el-Eyvan denilen yerde iki ordu karşı karşıya geldi. Şirkuh, düşmanlarını yanıltmak için ordusunu üçe ayırdıktan sonra merkezin (kalp) komutanlığını Selahuddin el-Eyyubi'ye verdi ve ağırlıklarını da burada topladı. Merkezdekilere, düşman onlara yüklenince fazla gayret göstererek kendilerini tehlikeye atmayıp geri çekilmelerini söyledi. Kendisi de sağ kanatta yer aldı. Gerçekten de onlar Şirkuh'un düşündüğü gibi merkeze yüklenerek 18 Mart 1167 günü savaşı başlattılar. Selahuddin az bir çarpışmadan sonra geri çekildi. Amaury kumandası altındakilerle Selahuddin'i takibe başladı. Bu arada ağırlıkları yağmalamaya başladılar. Bu sırada sağ kanatta bulunan Şirkuh düşmanın sol kanadını dağıttı. Amaury birden kuşatılmış olduğunu gördü. Kralın asil ordusuyla irtibatı kesildiği bir sırada merkezde bulunan Selahuddin'in birliği geri döndü ve saldırıya geçti. Haçlıların bir çoğu öldürüldüğü gibi bir kısmı da esir alındı. Amaury bile canını zor kurtardı. Şövalyelerin de pek çoğu kılıçtan geçirildi. Amaury ve Şaver ordularının kılıç artıklarıyla bir an önce Kahire'deki birlikleriyle buluşabilmek için oraya kaçtılar⁴². Böylece Şirkuh, meşhur Türk

⁴⁰ Bkz., Ibnu'l-Esir, a.g.e., 132-133; S.Runciman, II, 312; R.Şeşen, 46.

⁴¹ Ibnu'l-Esir, a.g.e., 133.

⁴² Bkz., Ibnu'l-Esir, a.g.e., 133; Ebü Şâme, I, 168; S.Runciman, II312; R.Şeşen, 46; ayrıca bkz., A.C.Paşa, II, 327.

taktiğini (ta'biye) tatbik ederek bir yandan gerçek bir savaşçı olduğunu gösterirken bir yandan da eşine az rastlanan bir yiğit olduğunu isbat etmiştir. İbnu'l-Esir bu savaşla ilgili olarak "2000 atlinin Mısır ve Sahil Frenklerinin askerlerini hezimete uğratması, tarihin kaydedeceği en şaşılacak hadiselerden biridir"⁴³ demektedir.

Mısır ve Haçlı ordusu ağır bir yenilgi tattıktan sonra Kahire'ye gelmiş, orada yeniden toparlanmaya başlamışlardı. Savaş sonunda pek çok asker kaybetmelerine rağmen yine de Şirkuh'un ordusundan kat kat fazla bulunuyorlardı. Şirkuh elinde yeterli kuşatma malzemesi olmadığından Kahire'yi ele geçirmeyi düşünmedi. Kuzeye doğru yoluna devam ederek önce Feyyum'a geldi. Güzergâhı üzerinde bulunan yerlerden vergi toplandı ve daha sonra da Necmuddin b. Mesal'ın idaresi altında bulunan İskenderiye şehrine geldi. İskenderiye, kapılarını ona açtı. Şaver'den hoşlanmayan halk onu büyük bir memnuniyetle kabul etti⁴⁴. Şehirdeki sarayı da teslim alan Şirkuh, burayı Haçlılardan aldığı tutsaklar için hapislane yaptı. Şehrin divan işlerini yürüten İbnu'z-Zubeyr Şirkuh'a silah ve para yardımında bulunarak onu kuvvetlendirdi. Şaver'in ve Haçlıların şehri kuşatıp halka ezliyet etmelerini istemeyen Şirkuh Selahuddin'in orada kalmasını uygun gördü. Yaralı ve hasta askerleri de orada bıraktı. Ayrıca şehrin ileri gelenlerine Selahuddin'e ve orada kalan askerlerine yardım edeceklerine dair yemin ettirdi. Kendisi de ordusunun yarısıyla Yukarı Mısır (es-Sa'id) bölgesine çekilerek buranın merkezi olan Kus şehrini işgal etti. Oranın vergilerini topladı⁴⁵. S. Runciman'a göre Şirkuh, İskenderiyye'den, bu şehrin Mısır ve haçlı orduları tarafından kuşatılması sırasında çıkmıştır. Ona göre şehrin kuşatılması uzayıp gidince orada büyük bir açlık tehlikesi baş göstermişti. Bu sebeple Şirkuh, bin kadar adamını şehri savunmak için Selahuddinle orada bırakarak bir gece kuşatanlar arasından sızıp Amaury'nin karargâhının yanından geçmiş ve Yukarı Mısır'a doğru çekip gitmiştir⁴⁶. Bizim kaynaklarımızda ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi Şirkuh adı geçen şehri daha kuşatma başlamadan önce terketmiştir ki, doğrusu da bu olmalıdır.

⁴³ İbnu'l-Esir, a.g.e., 133.

⁴⁴ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 133; Ebû Şâme, II, 168; SRunciman, II, 313; R. Şeşen, 47.

⁴⁵ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 133; Ebû Şâme, I, 168; Ebû'l-Fîdalı, 43; İbnu'l-Verdi, II,III; R. Şeşen, 47; es-Seyuti Tarihu'l-Hullefâ, nşr., M. Muhyiddin Abdulhamid, Mısır 1371/1952,444.

⁴⁶ Aynı e., II, 313.

Yukarıda da sözü edildiği üzere, Amaury ve Şaver Kahire dışında ordularını yeniden düzene koydular. Uğradığı büyük kayıplara rağmen bu ordu yine de Şirkuh'unkinden kat kat fazlaydı. Çok geçmeden bu ortak ordu İskenderiye önlerinde görüldü ve şehri kuşatma altına aldı. Onlar bu kuşatmadan umduklarını elde edemediler. Bu yüzden kuşatma üç ay devam ederek Temmuz ayının sonlarına kadar sürüp gitti. Selahuddin ve askerleri, her türlü olumsuz şartlara rağmen şehri kahramanca savunmaya devam ettiler. Şehir ileri gelenleri ve halk ta Haçlılara ve Şaver'e karşı Selahuddin'e yardım ediyor, yerine göre savaşa da katılıyorlardı. Kuşatma uzayıp gidince, şehirde açlık sıkıntısı baş göstermiş; bu durum ileri gelenlerin belini bükmeye başlamıştı. Bunun üzerine Selahuddin amcası Şirkuh'tan yardım istemek zorunda kaldı⁴⁷. Mısır'ın es-Sa'id bölgesinde bulunan Şirkuh'un durumu düzelmiş sayılırdı. Mali yönden bir şikâyeti kalmamıştı. Ramazan orucunu orada rahat bir şekilde tutabilmişti. O, İskenderiye'den kendisine ulaşan bu haberler üzerine oradan ayrıldı. Araplardan ve yerli halktan topladığı askerlerle daha da kuvvetlenmiş ordusuyla adı geçen şehre yöneldi⁴⁸. Ramazan Şeşen, Şirkuh'un bu sırada İskenderiye üzerine değil, Kahire üzerine yürüdüğünü; bu sebeple Şaver ve Amaury, ordularının bir kısmını, başkenti korumak için oraya gönderdiklerini kaydediyor⁴⁹. Anlaşıldığına göre Şirkuh, İskenderiye'ye doğru değil, Kahire'ye doğru yönelmiş; fakat daha sonra Belbis'e gelip ordugâhını orada kurmuştu⁵⁰. Hadiselerin gösterdiğine göre kuşatmacıların durumu da pek parlak değildi. Amaury'ye ülkesinden, hoşuna gitmeyen haberler gelmekteydi. Nitekim Nuruddin, Musul birliklerinin katılımıyla Trablus Kontluğu üzerine bir sefer düzenlemiş Urayme ve Safiyata gibi kaleleri almış bulunuyordu. Ayrıca o yine aynı yıla rastlayan Şevval 562/ Temmuz 1167 tarihinde Beyrut'u bile tazyik etmeye başlamış bulunuyordu⁵¹. Böyle bir ortamda Şirkuh'un onların üzerine yeniden yönelmesi onları endişelendirdi. Bu sebeple bir andlaşma zamanının yaklaştığı sezilmekteydi. Bu sırada onların İskenderiye kuşatmasını kaldırdıkları ya da en azından savaşı durdurdukları anlaşılmaktaydı. Çok geçmeden Şaver'le Amaury'nin barış teklifinde bulunan elçileri

47 Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 134; Ebû Şâme, II, 168-169; S.Runciman, IB13; R.Şeşen, 47.

48 İbnu'l-Esir, a.g.e., 134; Ebû Şâme, II, 169; S.Runciman, II, 313.

49 Aynı e., 47.

50 Bkz., İbnu hallikan, Şemsuddin Ahmed b.Muhammed, Vefeyatu'l-A yan ve Enbâu Ebnal'z-Zemân, nşr., İhsan Abbas, Beyrut 1972, II, 479.

51 R.Şeşen, 47.

Eseduddin'e ulaşmıştı⁵². Şirkuh bu elçi heyetine karşılık olmak üzere, yanında tutsak bulunan Arnoul de Turbessel adındaki bir şövalyeyi kral Amaury'ye gönderdi⁵³. Bir yandan uzunca bir zamandan beri devam eden sefer ve savaşların etkisiyle askerleri yorgun düşen Eseduddin'in de barıştan yana bir tavır takındığı görülüyordu. Ayrıca o, askerlerinden bazılarının Şaver tarafından kandırılmış olduğunu bildiğinden barış yapmanın kendi açısından da uygun olacağını düşünmüş olabilirdi⁵⁴. Şirkuh tarafından Selahuddin'in vazife aldığı anlaşılan⁵⁵ görüşmeler sonunda aşağıdaki şartları içine alan bir andlaşma imzalandı :

1. Şaver, savaş tazminatı olarak Eseduddin'e 50.000, Amaury'ye 30.000 dinar ödeyecek. Ayrıca Şirkuh'un Mısır'da bulunduğu zaman içerisinde topladığı vergiler de kendinde kalacaktı.

2. Eseduddin ve Amaury işgal ettikleri yerleri Şaver'e bırakarak ülkelerine geri dönecekler. Haçlılar Mısır'da kalmayacakları gibi bu ülkeden bir köyü bile istemeyeceklerdi.

3. İskenderye şehri boşaltılıp Mısırlılara verilecek; başta İskenderyelliler olmak üzere bu ülkede Şirkuh ve Selahuddin'den yana olanlar cezalandırılmayacaktı.

4. Haçlı esirleri saliverilecek, buna karşılık Kudüs kralı Şirkuh'un yaralı ve hasta askerlerini gemilerle Akka'ya nakledecek buradan da onların Surtiye'ye dönmesini sağlanacaktı⁵⁶.

Bunun ardından Mısırlılarla Amaury arasında da ayrı bir andlaşma yapıldı. İki taraf arasında yapılan bu andlaşmanın şartları da şöyleydi :

1. Haçlılar Kahire'de bir şihne bulunduracaklardı.

2. Nuruddin'in onlara asker göndermesini önlemek için Kahire kapılarının korunması Haçlı süvarilerinin elinde olacaktı.

⁵² Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 134; Ebû Şâme, II, 169.

⁵³ S.Runciman, II, 313; Ayrıca bkz., Esû Şâme, II, 169.

⁵⁴ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 134.

⁵⁵ İbnu Hallikân, II, 479.

⁵⁶ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 134; Ebû Şâme, II, 169; Ebû'l-Fida, III, 43-44; İbnu'l-Verdi, II, III; S.Runciman, II, 313; R.Şeşen, 47.

3. Her yıl Mısır gelirlerinden 100.000 dinar Haçlılara verilecekti⁵⁷.

Şirkuh'la kral arasında yapılan bu andlaşmada Selahuddin el-Eyyubî'nin etkin bir şekilde vazife yaptığı anlaşılıyor. Onun hasta ve yaralı askerleri kralın gemileriyle Akka'ya taşıması mühim bir başarıydı. Kral bunlar için gemiler tahsis etmiş ve onları adı geçen liman şehrine taşıtmış olmasına rağmen bu askerlerden durumu iyi olanlar Akkalılar tarafından şeker kamışı tarlalarında çalıştırılmışlardı. Kral ülkesine dönünce onları salıvermiş ve onların Suriye'ye gitmelerini sağlamıştı⁵⁸. Diğer taraftan Selahuddin bu sırada, kumandanlığı yanında iyi bir siyaset adamı olarak ta kendini göstermiş, bu arada bazı şövalyelerle şahsi dostluklar da kurmuştu⁵⁹. Aynı yılın 15 Şevval / 4 Ağustos günü İskenderiye'yi Şaver'e teslim eden Selahuddin⁶⁰, vezirin, Şirkuh ve kendi yanlısı olan kimseleri tutuklattırmaya başladığını görünce, kral nezdinde girişimlerde bulunarak andlaşma metnine ve yapılan yemine aykırı düşen bu durumu önlemişti⁶¹. Yine bu sırada Şaver'e güvenmeyen bir çok İskenderiyeli Selahuddin'le birlikte yola çıkınca Şaver önlerine geçmiş, kendilerine dokunulmayacağına dair yemin ederek söz verince bunlardan geri dönenler olduğu gibi ona güvenmeyip bu orduyla birlikte Suriye'ye gidenler de olmuştu⁶². Şaver İskenderiye halkına karşı herhangi bir harekette bulunmayacağına söz verdiği, yemin ettiği halde yine de onlardan bir kısmını öldürmekten geri kalmadı. Öldürülenler arasında İskenderiye'de divan başkanlığı yapmış olan er-Reşid b.Zübeyr ile Şirkuh'a kılavuzluk eden İbnu Kılavuz da vardı. Bunlardan bir kısmı da Suriye'ye kaçmışlardı. Bunlar arasında Necmuddin b.Mesal de yer almıştı⁶³.

Söz konusu andlaşmadan sonra İskenderiye'den ayrılan Selahuddin ordusuyla birlikte Belbis'te kendisini beklemekte olan amcası Şirkuh'la birleşti. Nihayet 21 Şevval / 10 Ağustos günü adı geçen şehirden ayrılan bu birlik 18 Z.hicce 562 / 5 Eylül 1167 günü

⁵⁷ İbnu'l-Esir, a.g.e., 134; Ebü'l-Fide, III, 44; S.Runciman, II, 313-314.

⁵⁸ Bkz., Ebü Şâme, II, 169; S.Runciman, II, 313.

⁵⁹ Bkz., S.Runciman, II, 313; R.Şeşen, 48.

⁶⁰ R.Şeşen, 47.

⁶¹ Bkz., Ebü Şâme, II, 169; S.Runciman, II, 313.

⁶² Bkz., Ebü Şâme, II, 169.

⁶³ R.Şeşen, 48.

Dımaşk'a ulaştı⁶⁴.

Kudüs kralı Mısır'dan çekilmiş; ancak Mısır'da ve Kahire'de birer şihne bulundurmaya devam etmiş idi. Bu sebeple onlar ülke halkına istedikleri gibi hükmediyorlardı. Mısır başkenti onlardan çok eziyet ve cefa görmekteydi⁶⁵. Haçlıların orada bıraktıkları bu muhafız birliğinden Mısır halkı bıkip usandığı gibi Şaver de bu durumdan hiç memnun değildi⁶⁶. Buna rağmen Şaver, kendisine daha uzakta bulunan Nuruddin ve Şirkuh'tan daha çok korktuğu için bu duruma katlanmaya çalışıyordu. Şaver'in oğlu Kâmil ise, bu hususta babasının düşüncesini paylaşmıyordu. O, artık Nuruddin taraftarı olmuş; Haçlılara karşı ülkeyi ancak onun kurtarıp koruyabileceğine inanıyordu⁶⁷. Kâmil'in, Selahuddin'in kızkardeşiyle evlenmek için Şirkuh'la temas halinde bulunduğu dair söylentileri bile kulaktan kulağa yayılmış ve Haçlıları endişelendirmeye başlamıştı⁶⁸.

Mısır'da vazife yapmakta olan Haçlı garnizonu, bu ülkenin artık kolaylıkla ele geçirilebileceğini, bu hususta bir engel kalmadığını krallarına ve yetkililerine bildiriyor ve onların bir an önce hazırlıklara başlamasını istiyorlardı. Bu maksatla Kudüs Krallığı'nda bir toplantı düzenlenmiş, toplantıya katılanların hemen hepsi de bu işte geç kalınmamasını salık vermişlerdi⁶⁹. Bu arada haç için savaşa gelmiş olan Nevres kontu da onların görüşüne katılmış bulunuyordu⁷⁰. Bu hususta tecrübeleri ve bildikleri daha çok olan Amaury, üstün zekâsına ve yiğitliğine rağmen onların görüşünde değildi. Ona göre bu iş onların sandıklarından çok değişikti. Eğer yeni bir Haçlı ordusu Mısır'a yönelecek olursa, yöneticilerle birlikte bütün halk kesimlerinin, ülkelerini vermemek için direneceklerini, bu olmazsa Nuruddin'den yardım isteyeceklerini; onun da Eseduddin gibi birini yine oraya göndereceğini savunuyor; bunun neticesi ise Frenklerin yok olması ve Şam bölgesinden çıkarılması anlamına geleceğini söylüyordu. Diğer taraftan Mısır'dan aldıkları vergilerle gittikçe kuvvet kazanmakta olduklarını da onlara anlatıyor, fakat dinletemiyordu⁷¹. O sıralarda, Mısır'da Şaver'e karşı Yahya b.el-Hayyat'ın idare ettiği bir ayaklanma olmuştu. Bu ayaklanma

64 S.Runciman, II, 317; R.Şeşen, 48.

65 Ibnu'l-Esir, a.g.e., 137.

66 S.Runciman, II, 317; R.Şeşen, 48.

67 Bkz., R.Şeşen, 48.

68 Bkz., Ebü Şâme, II, 170; S.Runciman, II, 317.

69 Bkz., Ibnu'l-Esir, a.g.e., 137.

70 S.Runciman, II, 317.

71 Bkz., Ibnu'l-Esir, a.g.e., 137; Ebü Şâme, II, 169; S.Runciman, II, 317.

Haçlıların kıskırtması sonunda meydana gelmişti. İsyân bastırılınca bunların ele başları Kudüs'e sığındılar. İşte o zaman Şaver uykusundan uyanmaya başlayarak Haçlılara olan güveni büsbütün sarsıldı. Bu tarihten sonra Nuruddin'le arasındaki ilişkilerde bir düzelmeye görüldü. Bu sebeple onlara vermekte olduğu vergiyi kestigi gibi, Frenk garnizonunu da ülkesine gönderdi⁷².

Önce savaş yapmak istemediği halde, bu son durum kralı da bu işe yatkın hale getirmiş, baronlarıyla birlikte sefere karar vermişti. Gerek Bizans'tan ve gerekse Avrupa'dan gelen yeni Haçlı birlikleriyle bu işin kolay bir şekilde sonuçlandırılacağına herkes inanmaya başlamıştı⁷³. Kral daha sefere çıkmadan, belkide Bizans'tan gelenlere kaptırmamak için, vezirini çağırarak daha şimdiden Mısır topraklarının süvarilerine dirlik olarak verilmesini, köylerin de askerlerine dağıtılmasını emretmekteydi⁷⁴.

Bütün bunlardan sonra Amaury, Bizans kuvvetlerinin gelmesini beklemeden, ordusuna, Suriye'ye doğru sefere çıkıyormuş süsü vererek 15 Muharrem 564 / 19 Ekim 1168'de yola çıktı. Bu maksatla Nuruddin'de ordusuna, toplanarak hazır olması emrini vermiş bulunuyordu⁷⁵. Durumu öğrenen Şaver, ne yapacağını şaşırılmıştı. Kralın, andlaşmayı bu kadar kolay çiğneyebileceğini beklememekteydi. Bunun üzerine Şaver emirlerinden Bedran adında birini krala elçi olarak gönderdiyse de bir sonuç alamadı. Onun ardından Şemsu'l-Hilafe Muhammed b.Muhtâr, yine Şaver'in elçisi olarak Haçlı ordusunu Belbis'e varmadan bir kaç günlük mesafede karşıladı. Amaury, gelen Şaver'in elçisine, yukarıda geçen vezirin oğlu Kâmil meselesini bu seferin sebeplerinden biri olarak gösteriyor, bir müddet önce Batı'dan gelen Haçlıların zaten bu ülkeye saldırmak istediklerini ileri sürüyor; kendisinin de onların taşkınlıklarını önlemek için yola çıktığını sözlerine ekliyordu⁷⁶.

Bu durum karşısında Şaver'in elinden geldiği kadar ülkesini savunmaktan başka çaresi kalmamıştı. O oğlu Tayy kumandasında Belbis'e bir ordu sevketti; ancak bu birlik Frenklere karşı koyacak

⁷² Ibnu'l-Esir, a.g.e., 138; R.Şeşen, 48.

⁷³ R.Şeşen, 48-49.

⁷⁴ Ebû Şâme, II, 169.

⁷⁵ Bkz., Ibnu'l-Esir, a.g.e., 138; S. Runciman, II, 317; R. Şeşen, 49.

⁷⁶ Bu hususla ilgili geniş bilgi için bkz., Ebû Şâme, II, 170; S. Runciman, II, 318.

güçte olmadığından bir kaç günlük bir kuşatmadan sonra kale düştü. Frenkler burada çok büyük ve korkunç bir katliam yaptılar, pek çok kimseyi de esir ettiler. Amaury esirleri büyük bir meydana toplayarak mızrağıyla aralarına girip ikiye ayırdı. Kendi payına düşen sağ taraftakileri serbest bırakırken solda kalanları da askerlerine dağıttı⁷⁷.

1 Safer 564 / 4 Kasım 1168 tarihinde başlayan Belbis kuşatmasıyla Mısır'ın çilesi bitmiş değildi. Bu tarihten bir kaç gün sonra da çoğunluğunu Batı'dan gelenlerin teşkil ettiği bir Frenk filosu tarafından Tinnis ele geçirilmiş orada da aynı korkunç durum yaşanmıştı⁷⁸.

Amaury Belbis'ten Kahire'ye hareket etti. Onların Belbis'te işledikleri korkunç cinayet Mısır halkı üzerinde büyük bir etki yaptığından, aynı sonucun burada da yaşanmaması için ne pahasına olursa olsun şehrin savunulmasına karar verilmişti. Belbis hadisesi o şekilde geçmeseydi onların Kahire'yi de ele geçirmeleri işten bile değildi. Bu yüzden Şaver, daha Haçlılar Kahire'ye erişmeden, halkını bu şehre yerleştirdikten sonra, onların eline geçmemesi için Mısır şehrini yaktırmış bulunuyordu. Kaynakların belirttiğine göre bu yangın tam 54 gün sürmüştü⁷⁹. Kahire'yi artık canla başla savunmaya çalışan Mısır ordusu ve halkının, bütünüyle kurtuluş ümidi kalmamasına karşılık, Amaury'nin de 20 parçadan oluşan donanmasının Delta'da, ağaç kütüklerinden yapılmış engellerden dolayı artık ilerleyememesi az da olsa Haçlıları düşündürmeye başlamıştı⁸⁰.

Mısır, yalnız Fatimî devleti açısından değil, bütün İslâm dünyası bakımından da büyük bir tehlikenin eşiğine gelmişti. Halife ve Şaver, bir yandan Haçlılarla görüşmeler yoluyla onları oyalamaya çalışırlarken bir yandan da, başka çareler üzerinde düşünüyordular. Bu arada Şaver onlara ödeyeceği para karşılığında Haçlıların ülkesinden çekilmesini de teklif ediyordu. Belbis'te tutsak düşen oğlu Tayy'ı kurtarmak için daha şimdiden 100.000 dinar ödemiş

⁷⁷ Bkz., İbnu'l-Esir, el-Bahîr, 138; Ebû Şâme, II, 170; İbnu Hallikân, II479; es-Suyutî, a.g.e., 444; S.Runciman, II, 318; A.C.Paşa, II, 327; R.Şeşen, 49.

⁷⁸ S.Runciman, II, 318; R.Şeşen, 49.

⁷⁹ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 138; Ebû Şâme, II, 170; Ebu'l-Fidâ, III,45; İbnu'l-Verdî, II, 115; S.Runciman, II, 318; A.C.Paşa, II, 327.

⁸⁰ Bununla ilgili olarak bkz., S.Runciman, II, 318; R.Şeşen, 49.

bulunuyordu⁸¹. Şimdiye kadar gördüğü Haçlı felaketinin en büyüğü ile karşı karşıya bulunan Fatımi halifesi el-Âdîd, Nuruddîn'e bir elçi göndererek ondan acil yardım isteğinde bulundu. Elçinin getirdiği mektupta, daha önce varılan anlaşmada yer alan hususların aynen tatbik edileceği kaydediliyordu. Bilindiği üzere Şaver, Suriye'de Nuruddîn'e Mısır gelirlerinin 1/3'ünü vereceğine, sefere çıkan ordunun masraflarını karşılayacağına ve bu orduya ülkesinde dirlikler vereceğine dair söz vermişti. İşte bu teklif yeniden gündeme gelmiş oluyordu. Anlaşıldığına göre Nuruddîn'e elçi gönderilmesini, babasının direnmesine rağmen oğlu Kâmil sağlamıştır⁸². Elçinin getirdiği mektubun içinde el-Âdîd'in hanımlarının saçı da bulunuyordu. O bu mektubunda, *"İşte bu saçlar sarayumdaki kadınların saçlarıdır. Onlar, Haçlılardan kendilerini kurtarman için senden, yardımlarına koşmanı rica ediyorlar"* demektedir. Nuruddîn, durumun bu kadar kötü olduğunu anlayınca yerinde duramaz olmuştu⁸³. El-Âdîd'dan Nuruddîn'e bir müddet sonra yine bir mektubun geldiğini görüyoruz. O bu mektubunda da Frenkler yüzünden Müslümanların kötü durumlarını ona anlatıyor, yukarıdaki şartları tekrar ediyor ve Eseduddin'in de yardıma geldiği takdirde yanında kalacağını ifade ediyordu⁸⁴. Artık böyle dönemde Nuruddîn'in Mısır'a ordu sevk etmemesi, İslâmî gayretlerinden dolayı zaten düşünülemezdi. Bunun için Nuruddîn, Şirkuh'un bulunduğu Hıms şehrine hemen bir adamını gönderdi. Şirkuh'un yanına gitmekte olan kişi daha Halep'ten ayrılmadan onun da bu şehre gelmekte olduğunu gördü. Eseduddin'in Haleb'e geliş sebebi de yine aynı husustan dolayı idi. Ona da Mısır'dan bu manada bir mektup gelmişti⁸⁵. Bu duruma hayret eden hükümdar bunu, yapılacak seferin uğurlu olacağına yorumladı ve bundan dolayı çok sevindi. Nuruddîn, vakit geçirmeden Şirkuh'un ve diğer büyük komutanların da katıldığı bir toplantı düzenlendi ve onlarla meseleyi enine boyuna görüştü. Hükümdar bu görüşmeler sonunda Eseduddin'e yeniden Mısır seferine hazırlanma emrini verdi. Ona, bu iş için, elbise, binek, silah ve diğer savaş mühimmatı dışında 200.000 dinar tahsis etti. Asker seçme ve hazine tedarikinde ona istediği gibi hareket etme serbestliği tanıdı. Bunun üzerine Şirkuh askerlerden 2000 atlı seçti.

81 Bkz., S.Runciman, II, 318; R.Şeşen, 49.

82 Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 138; Ebû Şâme, II, 170; S.Runciman, II, 319; R.Şeşen, 49.

83 İbnu'l-Esir, a.g.e., 138; ayrıca bkz., Ebû Şâme, I, 155; es-Suyutî, Husnu'l-Muhadara, II, 29-30; A.C.Paşa, II, 327.

84 İbnu'l-Esir, a.g.e., 138-139.

85 İbnu Hallikân, II, 479-480.

Gerekli mal ve parayı aldı. Türkmenlerden de 6000 atlı topladı. Bundan sonra Şirkuh ve Nuruddin Halep'ten Dimaşk'a geldiler. Buradan da hep birlikte Re'-su'l-Mâ denilen yere vardılar. Nuruddin burada da, her askere yol azığı olarak, kendileri için daha önce kararlaştırılan miktardan ayrı olmak üzere 20 şer dinar daha dağıttı. Emirlerinden ve memlûklerinden bazı büyük simaları da yine bu değışmez Mısır komutanının emrine verdi. Bunlar arasında, kendi memlûklerinden İzzuddin Curdik, İzzuddin Kılıç, Şerefuddin Bozkuş, Aynu'd-Devle el-Yaruki, Kutbuddin Yımal el-Menbici bulunmaktaydı⁸⁶. Ayrıca bunlar arasında, gitmek istememesine rağmen, amcasının arzusu ve Nuruddin'in emri üzerine sefere çıkmak zorunda kalan Selahuddin el-Eyyubi de vardı⁸⁷. Bunlardan başka R. Şeşen'in, İmaduddin'in eserlerinden biri olan Sena'l-Berk'ten aktardığına göre, Nasuhiddin Humartekin, Şihabuddin Mahmud el-Harimi, Seyfuddin Ali b.Meştûb ve Kutbuddin Hüsrev b.Telil gibi emirlerde bu sefere katılmışlardı⁸⁸.

Bu gelişmeler sürüp giderken, gerçekten sıkışık bir dönemde bulunan Fatımi veziri Şaver, Haçlıları belli bir ölçüde de olsa oyalayıp zaman kazanma taktiğine baş vurmaktaydı. O, Nuruddin'den ve el-Âdid'dan korktuğu için, aslında kendilerinden yana olduğunu Haçlılara bildiriyor, onlarla olan eski münasebetlerini hatırlatıyordu. Müslümanların, ölüm kalım savaşı da verseler bu şehri kolay kolay teslim etmeyeceklerini de elçisi vasıtasıyla krala iletliyordu. Ülkeyi Nuruddin'e teslim etmemek için para alıp barış yapmalarını onlara teklif ediyordu⁸⁹. Bu sıralarda Şirkuh'ta Suriye'den yola koyulmuş büyük bir gayret ve heyecanla yürüyordu. Artık Frenklerin yapacakları bir şeyleri kalmamış, nefesleri tükenmişti. En iyisi, eskiden olduğu gibi yine bir miktar dinar koparıp çekilip gitmekti. Bu düşüncelerin kafalarına yer etmesi üzerine barış yapmaya razı oldular. Şaver onlara, bir kısmı hemen, bir kısmı da daha sonra ödenmek üzere 1.000.000 Mısır dinarı veriyordu. Haçlılar, ülkenin Nuruddin'in eline geçebileceğini düşünerek bu andlaşmaya razı oldular. Onlara göre, belki Şaver Suriye ordusunu yine geri çevirebilirdi. Böylece onlar, parayı alıp güçlenecekleri için Mısır'ı olduğu gibi Nuruddin'i de hiç sayabileceklerini tasarlıyorlardı. Şaver onlara, şimdilik 100.000 dinar

⁸⁶ İbnu'l-Esir, a.g.e.,139; Ebû Şâme, I,155; Ebû'l-Fidâ,III,45; İbnu'l-Verdi, II,115; es-Suyûtî, Husnu'l-Muhadara, II, 29-30.

⁸⁷ İbnu'l-Esir, a.g.e.,139; Ebû'l-Fidâ, III, 45; İbnu'l-Verdi, II, 115.

⁸⁸ Aynı e.,50.

⁸⁹ İbnu'l-Esir.a.g.e.,138.

vertyordu. Geri kalanını da toplayıp onlara verebilmesi için onların Kahire'den çekilmelerini istemekteydi. Bunun üzerine Haçlılar Kahire'den çekilmeye karar verdiler⁹⁰. Amaury donanmasına Akka'ya dönüş emri verdi ve Belbis'teki ordusunu yanına çağırarak 3 R. ahir 564/2 Ocak 1169 tarihinde ülkesine dönmek üzere hareket etti⁹¹. Kral Şirkuh'tan korktuğu gibi, yardıma gelmekte olan bu Suriye ordusunun Mısır ordusuyla birlikte hareket edeceğini artık kavramış bulunuyordu. Bunun için tedbirini almış ve söz konusu orduyla karşılaşmadan çekilip gitmiştir. Runciman, kralın, Şirkuh'u, çölden çıkar çıkmaz bastırabilmek için Süveys'e doğru ilerlediğini, Eseduddin'in ise, onun güneyinden sıyrılıp geçtiğini savunuyorsa da⁹², artık savaşma gücünü yitirmiş Haçlı ordusunun, eskisinden çok daha güçlü bir şekilde gelen Suriyelilere karşı durması kanaatimizce mümkün değildir.

Gerçekten de Şirkuh daha büyük bir azımla Mısır yolunda bulunuyordu. Ordusunda kendi özel birliği de vardı. Bunların başında ise, ileride büyük işler başaracak olan Karakuş el-Esedî (597/1200) yer almış bulunuyordu⁹³. 15 R. evvel 564/ 17 Aralık 1168 tarihinde Suriye'den hareket etmiş olan Şirkuh aynı yılın 7 R. ahir 564/ 8 Ocak 1169 günü Kahire'ye ulaşmıştı⁹⁴. O daha önce büyük fıkıhçılardan Hakkârîlî Diyauddin İsa'yı, gelmekte olduğunu bildirmek üzere Kahire'ye göndermişti⁹⁵. Başkente ulaşmış olan Eseduddin, ordusuna el-Lûk denilen kapının önünde karargâh kurdu⁹⁶. O buradan Fatîmî halifesini ziyaret etmek üzere saraya gitti ve halifeyle görüştü. Halife Eseduddin'i büyük sevinçle karşıladı, ona ikramlarda bulundu. El-Âdîd ona törenle hediyeler verdi, askerleri için de para ve erzak göndereceğini söyledi ve bunlar gerçekten de eksiksiz olarak yerine getirildi. Halife bu kabul sırasında, geleneklere uygun olarak Eseduddin'i hil'atla da taltif etmişti⁹⁷. Belirtmek gerekir-ki, Şirkuh'a gösterilen bu sıcak ilginin, mal ve paraya dayanan bütün unsurları, halifenin emriyle Şaver tarafından

⁹⁰ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e.,138; Ebû Şâme, II, 171; Ebû'l-Fidâ, III, 45; İbnu'l-Verdî, II,115.

⁹¹ S.Runciman, II, 319.

⁹² Aynı e., II,319.

⁹³ Esedîlerle ilgili olarak bkz., Ebû Şâme, I,173.

⁹⁴ İbnu'l-Esir, a.g.e., 139.

⁹⁵ R. Şeşen, 50.

⁹⁶ Ebû Şâme, I, 171; S. Runciman, II, 319.

⁹⁷ Bu hususla ilgili olarak bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e.,139; Ebû'l-Fidâ, III, 45; İbnu'l-Verdî, II, 115; S.Runciman, II, 319.

yerine getiriliyordu. Şaver, artık istemese de Şirkuh'la iyi geçinmek ve onun gönlünü kazanmak zorundaydı. Bunun için o, onlara karşı elinden gelen her yardımı yapıyor ve her kolaylığı gösteriyordu. Bir çaresini buluncaya değin bu şekilde davranmak zorunda olduğunu iyice kavramıştı. Şaver onu kısa zamanda etkisiz duruma getiremeyeceğini bildiğinden Şirkuh'u sık sık ziyaret ediyor, onunla, vezirliği ortak olarak yürütmek arzusunda olduğunu da söyleyebiliyordu. Yalnız dıştan olsa bile, şu anda halife ona daha çok iltifat ediyordu. Vezirliğin ortaklaşa yürütülmesi ve eski kırgınlıkların ortadan kaldırılması için el-Âdid, Şirkuh'u çadırında ziyaret etmeye bile zorlanmıştı⁹⁸. Şaver'in bir korkusu da, daha önce vadettiği vergileri Nuruddîn'e vermemesiydi. Bu hususu da zaman zaman Şirkuh'a açıyor, artık veremeyeceğini söylemeye cesaret edemediği için onu ertelemeye çalışıyor, bu hususta Şirkuh'u oyaladığı anlaşılıyordu⁹⁹.

Ordusunun Mısır'a ulaştığını ve Haçlıların oradan çekilip gitmek zorunda kaldığını öğrenen Nuruddîn, büyük bir sevinç duymuş; bu durumu ülkesinin her yanına duyurmuştu. Bu sebeple müjde mektupları yazıldı, ülkenin her yerinde bu sevindirici haberi tebşir etmek için davullar çalındı. Çünkü bu son durum, Mısır'ın yalnız Haçlılardan kurtarılması değil, Nuruddîn'in bu ülkeyi fethetmesi anlamına da geliyordu¹⁰⁰. Nitekim Eseduddîn henüz Fatimî veziri olmamasına rağmen şu anda ülkenin en kuvvetli lideri durumunda bulunmakta ve aynı zamanda Nuruddîn'in de bu ülkede bir naibi ünvanını taşımaktaydı.

Devamı Var

⁹⁸ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 139; S.Runciman, II, 319.

⁹⁹ İbnu'l-Esir, a.g.e., 139-140.

¹⁰⁰ Bkz., İbnu'l-Esir, a.g.e., 140; Ebü Şâme, I, 172.